

Energetická patálie Česka: Bude muset dotovat zdroj, který doted' vytlačovalo

ZUZANA KUBÁTOVÁ
Šéfredaktérka SZ Byznys

ANALÝZA. „Když se to hýbe, zdaň to. Když se to dál hýbe, reguluj to. Když se to přestane hýbat, dotuj to.“ Znáмым citátem mířil v 80. letech prezident USA Ronald Reagan na předchozí vládu. Ale popsal dnešní energetickou politiku.

V Česku se dnes narychlo chystají mechanismy veřejné podpory pro uhelné elektrárny. Stojí za to připomenout, co tomu předcházelo.

Před 19 lety Evropská unie začala zavádět regulace, které vytlačují z trhu uhelné zdroje. Spustil se trh s emisními povolenkami s cílem snižovat emise skleníkových plynů. Po nedávné krizi česká vláda zatížila energetické firmy mimořádnou daní windfall tax. A když majitelé uhelných elektráren ohlásili, že brzy padnou do ztrát a budou zavírat, hledá kabinet cestu, jak je s veřejnou podporou udržet na trhu.

Lepší příklad pro svůj slavný výrok by Reagan nenašel.

Zreguluj to!

Jak už Seznam Zprávy [popsaly](#), diskutuje se v pětikoalici o rychlém zavedení legislativy, která má udržet uhelné elektrárny při životě, dokud se bez nich neobejdeme.

Firmám se uhelné bloky přestanou vyplácet dřív, než politici čekali. „Hnědouhelné elektrárny můžou velmi omezit, nebo dokonce ukončit provoz dlouho před roky 2033 nebo 2038, kam směřují politická rozhodnutí,“ uvedl nedávno hlavní analytik ČEZ Pavel Řežábek na vládním výboru pro udržitelnou energetiku.

Dvojka ve výrobě elektřiny Sev.en Energy Pavla Tykače zvažuje [zavření](#) elektráren Počerady a Chvaletice už za rok.

Hlavní příčinou rychlejšího konce uhlí je zdražování emisních povolenek, jež odstartovala reforma před čtyřmi lety. Evropský regulátor začal část povolenek stahovat z trhu, aby cenu zvedl a jejich vliv zesílil.

Vidina spolehlivého růstu ale přilákala finanční investory, kteří povolenky začali skupovat kvůli spekulacím. Pak trhem zamávala energetická krize a s ní spojená panika. Cena povolenky letěla vzhůru rychleji, než se čekalo, krátkodobě atakovala i 100 eur, dnes se pohybuje kolem 70 eur. Ale čeká se další postupný růst.

Ještě se to hýbe?

Pro výrobce energie není podstatné, kolik povolenka stojí. Klíčový je rozdíl mezi její cenou a cenou elektřiny na trhu. Z něj kryjí elektrárny další náklady na uhlí, mzdy či údržbu. Elektřina po krizi zlevňuje rychleji než povolenky, což potřebné rozpětí zužuje. Povolenky začaly konečně působit tak, jak měly: Vytlačují fosilní zdroje z trhu.

V Česku to dohnalo nejdříve skupinu Sev.en, jejíž elektrárny patří k největším znečišťovatelům, takže potřebují víc povolenek i velké investice. Počerady a Chvaletice také nejsou významnými dodavateli tepla, jímž by si mohly hospodaření vylepšovat.

„Aby nám ziskovost vycházela, potřebovali bychom, aby rozdíl mezi cenou povolenky a cenou megawatthodiny elektřiny dosahoval alespoň 30 eur. Na příští rok je ale rozdíl jen 20 eur, na rok 2026 vychází nejmůž na osm eur a na rok 2027 už na minus pět eur,“ říká Michal Skalka, manažer skupiny Powertica, která zastřešuje obchodní aktivity Tykačova impéria.

Konkurenceschopnost uhelných elektráren zhoršuje i rostoucí podíl obnovitelné energie na trhu. Pokud „svítí a fouká“, prodává se levná solární a větrná elektřina a o uhelnou není zájem.

„Logickým očekáváním bylo, že v létě budou ceny elektřiny nulové nebo záporné, v zimě extrémně vysoké, zákazníci se to zprůměruje a uhelné zdroje se uживí na vysokých zimních cenách. Jenže do hry vstupuje další faktor – plyn,“ řekl Skalka. „Výroba v plynových elektrárnách spotřebuje méně povolenek, plyn je v Evropě stále levnější. V zimě, kdy čekáte, že si na vysokých cenách dotáhnete ekonomiku, vás ořízne konkurence levného plynu.“

Hnědé uhlí v Česku loni zajistilo 35 % spotřeby elektřiny a většinu tepla. Pokud skončí elektrárny, skončí i těžba, protože lomy se na zbylých zákaznících neuživí. Státní firma

ČEPS, zodpovědná za chod přenosové soustavy, teď počítá, zda se země bez uhlí obejde. „Pro nás je zásadní, aby byl odchod od uhlí řízený, aby nedošlo k živelnému vypnutí uhelných elektráren v krátkém časovém úseku,“ řekl Hospodářským novinám šéf ČEPS Martin Durčák.

Opožděné probuzení

Experti se vesměs shodují, že odstavení Tykačových elektráren lze řešit. Vyrábějí kolem deseti terawatthodin (TWh) elektřiny ročně, což zhruba odpovídá exportu české elektřiny. V energetice je ale třeba brát v úvahu nejen celkovou výrobu, ale i schopnost dodávat v době, kdy je třeba. Elektřinu nelze na delší období skladovat a dodávka do sítě musí v každém okamžiku odpovídat spotřebě. Úzkým hrdlem je tedy výrobní kapacita pro elektřinu na vyrovnávání výkyvů, na tzv. podpůrné služby.

V tom se dá spoléhat jen na zdroje, u nichž lze řídit výkon podle potřeby. Zatím jich máme dost. „V Česku je 18 gigawattů (GW) říditelné kapacity, špičková spotřeba dosahuje kolem 12 GW,“ uvádí Řežábek. Většinu jí ale zajišťuje uhlí.

Nedostatek regulační elektřiny může částečně nahradit dovoz. Elektřina v Německu začíná být díky rostoucí produkci obnovitelných zdrojů levnější než u nás, import je v určitých obdobích cenově výhodný. Nelze na něj ale plně spoléhat. V dobách bez slunce a větru bude dovážená elektřina drahá, dovoz limituje i kapacita přenosových linek. A je třeba mít rezervu pro situace, kdy například kvůli haváriím vypadnou domácí zdroje nebo vedení.

Dosud platná Státní energetická koncepce říká, že Česko nemá být odkázané na import elektřiny z více než 10 % spotřeby. Podle poslední zprávy ČEPS o zdrojové přiměřenosti z loňského jara bychom ale při zavření uhelných bloků do roku 2030 museli na konci dekády dovážet skoro 19 TWh elektřiny, skoro čtvrtinu očekávané spotřeby. Pokud bychom tedy do té doby nepostavili nic jiného než plánované soláry a větrníky.

Některé zdroje ze státní správy soudí, že dovoz v objemu 15 až 20 TWh ročně je reálný, ale na hraně energetické bezpečnosti. Podle ČEPS by byl ovšem při konci uhlí do roku 2030 výrazně překročen další bezpečnostní parametr označovaný zkratkou LOLE. Udává počet hodin v roce, kdy hrozí, že domácí produkce s importem nebudou schopny pokrýt spotřebu. Dnes je maximální přípustné LOLE v Česku 15 hodin za rok, podle ČEPS by překračovalo LOLE koncem příští dekády, tedy k roku 2040, tisíc hodin ročně. To už je velké riziko.

Pravda, energetický trh se vyvíjí. V celé Evropě přibývá solárů a větrníků, Slovinci spustili nové jaderné bloky, Němci chystají výstavbu až 25 gigawattů plynových elektráren. Zvolna se rozšiřuje nabídka na stabilizaci sítě z velkých baterií, z nových malých kogeneračních jednotek, od agregátorů sdružujících výkon malých dodavatelů. Firmy pořizují dokonce dieselagregáty, schopné dodat rychle elektřinu, byť za cenu vysokých emisí a hluku.

Úplně to ale situaci neřeší. Bezpečnou náhradu za uhlí bude nutné skládat hlavně z kogenerací, s nimiž počítají teplárny, zdrojů na biomasu a nových plynových elektráren. Jak řekl Ioni Seznam Zprávám místopředseda ČEPS Svatopluk Vnouček, vyžádá si energetická bezpečnost dva až dva a půl tisíce nových megawattů v plynu. Tedy dvě či tři nové elektrárny.

Aktuální výhled na českou energetiku bez uhlí nyní ČEPS propočítává, letošní zpráva o zdrojové přiměřenosti se tak opožďuje. Jisté je, že bez nových plynovek se neobejdeme.

Dotuj to!

Potíž je, že investoři se do stavby nehrnou. Při klesajících cenách elektřiny a zmenšujícím se prostoru na trhu nemají jistou návratnost. Čekají na podpurný mechanismus, tedy na příslib, že jim stát poskytne platby za to, že vybudují a budou držet rezervní kapacitu pro případ potřeby.

ČEPS, ekologická sdružení či investoři jako Michal Šnobl upozorňují na rizika spojená s koncem uhlí do roku 2030 už pět let, Tykač varuje tři roky. Přesto až letos vznikla na Ministerstvu průmyslu a obchodu pracovní skupina, která má zabránit živelnému zavírání elektráren a nastartovat rychlou výstavbu náhrady. Zároveň se rozjela debata, zda do právě schvalovaného zákona zvaného Lex OZE 3 vložit na poslední chvíli nový nástroj, který by dal Energetickému regulačnímu úřadu pravomoc zakázat uzavření elektrárenských bloků, nezbytných pro energetickou bezpečnost.

Ztráty výrobců by stát v takovém případě musel kompenzovat. Bylo by to nákladné, proto by se podpora měla týkat jen nezbytně nutného počtu bloků po omezenou dobu. Hlavním adeptem případné podpory je ČEZ.

Návrh Lex OZE 3 zároveň zavádí takzvané kapacitní mechanismy, které umožní veřejnou podporu elektráren budovaných pro pokrývání špiček. Účet za dotace by platil spotřebitel – ať už na faktuře za elektřinu, nebo v daních.

Pro veřejnou podporu je ale třeba získat souhlas Evropské komise. Polsko a Německo si notifikaci kapacitních plateb pro uhlí zajistily už v roce 2018, od té doby EU zpřísnila emisní limity. Získat souhlas s dotacemi pro plyn teď bude obtížné, pro uhlí málo reálné. „Snaha o podporu uhelných elektráren je cesta do slepé uličky, která by skončila téměř jistě neúspěšně. Je v rozporu s právem EU a nedává smysl technicky ani ekonomicky,“ říká Jiří Koželouh z Hnutí Duha.

Není absurdní, když fosilní energetiku politici nejprve znevýhodní povolenkami, aby se ji pak dotacemi pokoušeli vrátit do hry? Energetický expert Hnutí Duha to tak nevidí. „Každé z těch opatření má jiný účel. Povolenky motivují k přechodu na čistší zdroje, kapacitní mechanismus k výstavbě a provozu potřebných špičkových zdrojů elektřiny, které se nemohou zaplatit jen ze zisků na trhu. Absurdní by bylo, kdybychom kapacitní mechanismy nesmyslně použili na prodlužování života uhelných zdrojů, které mají vysoké emise a nejsou příliš vhodné jako špičkový zdroj,“ dodává Koželouh.

Mezi konzervativnějšími energetiky se šíří názor, že emisní regulace vyvolávající potřebu nových dotací žene zemi do takového rizika, že by Česko mělo evropský povolenkový systém opustit. Takový krok by ale měl dopady na postavení země na společném trhu a byl by těžko slučitelný s členstvím v EU. Pro vývozní ekonomiku by to byla velká rána.

Tlačit v Bruselu na změnu povolenkového mechanismu a zlevňování povolenek nemá valné šance. Musely by se na tom shodnout všechny členské státy. Jenže většina jich na uhlí závislá není a uhelné Německo i Polsko mají problém vyřešený. „Česko teď musí pracovat s tím, co má a co je reálné. Což demontáž povolenkového systému není,“ říká Koželouh.

Po letech nečinnosti nám tak nezbyvá než běžet závod s časem a doufat, že zvítězíme.